

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

5-maxsus
son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/5 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy

kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Abdullaev Ulugʻbek Saydanovich</i> OʻRTA ASRLAR YOZMA MANBALARIDAGI ETNIK NOMLAR	10-14
<i>Shukurillayev Yunus Asrorovich</i> BUXORO AMIRLIGIDA CHEGARALARNI QOʻRIQLASH, QOROVULLIKNI OʻTASH VA XAVFSIZLIKNI TAʼMINLASH MASALALARI TAHLILI	15-19
<i>Рахманкулова Адолат Хушбаковна</i> ИСТОРИЯ ГРЕЧЕСКОЙ ДИАСПОРЫ УЗБЕКИСТАНА: СПЕЦПЕРЕСЕЛЕНЦЫ И ПОЛИТИЧЕСКИЕ ЭМИГРАНТЫ	20-25
<i>Xusanov Xabibullo Hakimovich</i> OʻZBEKISTON MILLATLARARO MUNOSABATLARIDAGI ZIDDIYATLI VAZIYAT VA MILLIY MADANIY MARKAZLARNING TASHKIL QILINISHI VA UNING TARIXIY AHAMIYATI	26-30
<i>Toshov Kamoliddin, Xurramova Sabrina Abdurashidovna</i> THE PROBLEM OF CHILD NEGLECT DURING THE SECOND WORLD WAR	31-38
<i>Atamuratova Dilafruz Rashidovna</i> THE FORMATION OF THE PRESS OF THE KhPSR AND THE ESSENCE OF SOCIAL PROBLEMS IN IT.....	39-42
<i>Nazirov Baxtiyor, Moʻminov Nodirbek Botir oʻgʻli</i> IMOMQULIXON DAVRI ASHTARXONIYLAR DAVLATINING IJTIMOIY-IQTISODIY VA HARBIY-SIYOSIY HAYOTI	43-48

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Исламутдинов Вадим</i> СОСТОЯНИЕ И НАПРАВЛЕНИЯ СНИЖЕНИЯ БЕДНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	49-54
<i>Melibaeva Gulxon Nazrullayevna</i> BENCHMARKING KICHIK INNOVATION BIZNESNING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA SAMARALI VOSITASI SIFATIDA.....	55-65
<i>Ульмас Ибрагимов</i> ФОРМИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОЙ МОДЕЛИ МАЛОГО БИЗНЕСА В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ.....	66-75

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Salomova Hakima Yusupovna</i> MEʼYOR KATEGORIYASINING BIOSFERANI ASRASHDAGI AMALIY AHAMIYATI	76-83
<i>Djumanioyozova Dilfuza, Ibraximova Dilorom</i> YURIDIK TAʼLIM VA YURIDIK KLINIKA FAOLIYATIDA AXLOQIY TARBIYA.....	84-90
<i>Djoʻraev Anvar Muxamadiyevich</i> IJTIMOIY BILISH DARAJALARINING MEZONLARI	91-96

<i>Каримова Гулчехра Самадовна</i> ФИЛОСОФСКИЕ АСПЕКТЫ ЗАДЕРЖКИ ПОЛОВОГО РАЗВИТИЯ У ПОДРОСТКОВ: МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЙ СИНТЕЗ МЕДИЦИНСКИХ ДАННЫХ И АНТРОПОЛОГО- ЭТИЧЕСКИХ.....	97-101
<i>Гайбуллаев Жавлон Шавкатович</i> ДЫХАНИЕ КАК ЗЕРКАЛО ДЕТСТВА: ФИЛОСОФСКИЙ ВЗГЛЯД НА РЕЦИДИВИРУЮЩИЕ РЕСПИРАТОРНЫЕ ИНФЕКЦИИ.....	102-105
<i>Yusupaliyev Orzimurod Odilovich</i> YOSHLAR TARBIYASIDA MILLIY QADRIYATLARNING AHAMIYATI.....	106-110
<i>Taylyakova Feruzaxon Sultanovna</i> O'ZBEKISTONDA OILAVIY BIZNESNI RIVOJLANTIRISH MUAMMOLARI.....	111-116
<i>Yusupova Ranoxon Tolibjonovna</i> TEXNIK TARAQQIYOT AXLOQIY-STRATEGIK RESURS SIFATIDA.....	117-120
<i>Yarashov Sarvar Norqul o'g'li</i> SHAXSNING SHAKLLANISHIGA AXLOQIY IDEALLAR VA JAMIYATDA MAVJUD QADRIYATLARNING TA'SIRI	121-125
<i>Shokirov Toxirjon, Maxmudov Shoxrux</i> ZARDUSHTIYLIK DININING VUJUDGA KELISHI VA UNDA MADANIYAT VA SAN'AT FALSAFASI	126-130
<i>Ахмедова Дилбар, Шавкатова Ширин</i> ПЕРВЫЕ ШАГИ В МИКРОМИРЕ: ФИЛОСОФСКИЕ РАЗМЫШЛЕНИЯ О ДИСБИОЗЕ И АЛЛЕРГИИ У МЛАДЕНЦЕВ.....	131-135
<i>Kurbanbaeva Ulbosin Jumag'aliyevna</i> EKOLOGIK TARBIYANING GUMANISTIK MOHIYATI.....	136-139
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Muqumova Dilafruz</i> IRFONIY SAYRU SULUKNING JA'FAR MUHAMMAD TERMIZIY SHE'RIYATIDAGI MODERNISTIK TASVIRI VA TALQINI.....	140-147
<i>Xo'jamqulov Anvar, Tog'ayeva Shoxnoza</i> TAXAYYUL OLAMI TAHLILLARI.....	148-159
<i>Murodova Iroda, Khamidov Tokhirjon</i> ANALYSIS OF THE LINGUOCOGNITIVE ASPECT OF THE SEMANTICS OF METAPHORICAL INNOVATIONS	160-163
<i>Mamatova Feruza Maxammadovna</i> FENOMENOLOGIYA, FENOMEN VA ULARNING ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDAGI TALQINI	164-168
<i>Burxonova Gulmira Olimjon qizi</i> TURLI TIZIMLI TILLARDA SOTSIOMADANIY BIRLIKLAR SHAKLLANISHINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI VA TASNIFI	169-172
<i>Berdikulova Shaxnoza, Ruzmatova Gulnara</i> BOG'LOVCHILAR VA TINISH BELGILARINING PRAGMATIK KUCHI: O'ZBEK VA INGLIZ TILLARI MISOLIDA	173-177
<i>Musurmonova Barchinoy Hasan qizi</i> FORS MATNSHUNOSLIGI TARAQQIYOTINING TARIXIY ILDIZLARI.....	178-182

<i>Яркулова Фотима Усмановна</i> ОДНОРОДНЫЕ ЧЛЕНЫ ПРЕДЛОЖЕНИЙ.....	183-186
<i>Jo'raqulova Rayhon Xolboyevna</i> O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA LEKSIK BIRLIKLAR OBRAZ VA RAMZLARNI YUZAGA KELTIRUVCHI VOSITALAR.....	187-190
<i>Musoeva Hayitgul Urokovna</i> THE LINGUO-STYLISTIC ANALYSIS OF THE WORD "HEART" IN ENGLISH LANGUAGE BASED ON THE NOVEL "PRIDE AND PREJUDICE".....	191-195
<i>Yuldasheva Kamola</i> SINXRON TARJIMA JARAYONIDA QO'LLANILADIGAN PSIXOFIZIOLOGIK STRATEGIYALAR.....	196-202
<i>Matkarimova Malika Oybek qizi</i> HOW TO TEACH ENGLISH USING SIMPLE SCIENCE EXPERIMENTS.....	203-206
<i>Kamola Hatamova</i> HUIJATCHILIK TARAQQIYOTINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	207-210

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Uralov Sharof Urazaliyevich</i> PROBATSIIYA INSPEKTORLARIGA MA'MURIY BAYONNOMA TUZISH VAKOLATINI BERISHNING HUQUQIY ASOSLARI VA AMALIY AHAMIYATI	211-216
<i>Mamatmurodov Farrux</i> METHODS OF RESOLVING DISPUTES ARISING FROM ISLAMIC FINANCE SERVICES. INTERNATIONAL EXPERIENCE	217-222
<i>Муталипова Лола Фархадовна</i> СМАРТ-КОНТРАКТЫ И БЛОКЧЕЙН: ВЫЗОВЫ ДЛЯ ДОГОВОРНОГО ПРАВА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН.....	223-234
<i>Нормуродова Азиза Азимжон кизи</i> ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛИЯ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ .	235-241
<i>Abdullayeva Parvina Baxrilloyevna</i> RAQAMLI PLATFORMALARDAGI BANDLIKNI HUQUQIY TARTIBGA SOLISH	242-246

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

<i>Ismaylov Azerbay Saparniyazovich</i> RAQAMI IQTISODIYOT SHAROITIDA QORAQALPOQ XALQ AN'ANALARIDAGI MAVJUD PEDAGOGIK USULLAR TRANSFORMATSIYASI.....	247-252
<i>Namozova Dilorom Tursunovna</i> MUSIQA TA'LIMIDA TALABALARDA IJODIY QOBILIYATLARNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK MOHIYATI	253-261
<i>Давыдова Руфина Артуровна</i> РОЛЬ ГУМАННОЙ ПЕДАГОГИКИ В ПРЕОДОЛЕНИИ АГРЕССИИ И ОТЧУЖДЕНИЯ СРЕДИ ШКОЛЬНИКОВ	262-266
<i>Gaziev Baxromjon Valievich</i> OT SPORTIDA MALAKALI CHAVANDOZLARNI TAYYORLASH MUAMMOLARI	267-273

<i>Toshtemirova Mohichehra G'olibjon qizi</i> DIZAYN TA'LIMINING XALQARO TAJRIBASI: O'QUV DASTURLARI VA PEDAGOGIK YONDASHUVLAR TAHLILI.....	274-279
<i>Rakhmonova Dilnura Saidovna</i> TEXNIK OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA TALABALARNING KREATIV FIKRLASHINI TAKOMILLASHTIRISH IMKONIYATLARI: AMALIYOT VA TAJRIBA.....	280-286
<i>Yakubova Barno Baxtiyorovna</i> MUSTAQIL VA IJODIY ISHLASH FAOLIYATLARINI RIVOJLANTIRISHGA QARATILGAN MASHG'ULOTLARINI TASHKIL ETISH.....	287-290
<i>Rixsiboyev Behzod Alisherovich</i> IJTIMOIY BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA MADANIY PLYURALIZMNING O'RNI	291-295
<i>Islamova Moxichexra Bekmurzayevna</i> TALABLARNI TANQIDIY FIKRLASHGA UNDOVCHI O'QITUVCHI STRATEGIYALARI	296-301

Received: 2 June 2025
Accepted: 15 June 2025
Published: 30 June 2025

Article / Original Paper

ANALYSES OF THE IMAGINARY WORLD

Khojamkulov Anvar Jozilovich

Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Lecturer at the Samarkand Regional Center for Pedagogical Excellence

Tog'ayeva Shoxnoza Elmurod qizi

"Japan International School"
international school teacher

Abstract. This article aims to illuminate the reflection of a new style and interpretation in Uzbek literature - surrealism (the world of imagination) and its theoretical features, based on the analysis of writer Omon Mukhtor's novel "Ruins on the Hill." The study employs biographical, structural, and comparative-typological methods to investigate issues such as the history of surrealism, its place in world literature, and its introduction into Uzbek literature. The research is grounded in theoretical literature, various scientific articles, and analysis. Based on the results of the analysis, the article identifies surrealism in our national literature and its theoretical characteristics, its manifestation in modern novels, and its role in analyzing the psyche of characters.

Keywords: surrealism, lyrical and epic depiction, composition, space and time, dream motif, style.

TAXAYYUL OLAMI TAHLILLARI

Xo'jamqulov Anvar Jozilovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),
Samarqand viloyati pedagogik mahorat markazi katta o'qituvchisi,
E-mail: a.xujamqulov@mail.ru

Tog'ayeva Shoxnoza Elmurod qizi

"Japan international school"
xalqaro maktabi o'qituvchisi,
E-mail: shaxnozatogayeva25@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada yozuvchi Omon Muxtorning "Tepalikdagi xaroba" romani tahlili asosida o'zbek adabiyotida yangicha uslub va talqin – syurrealizm (taxayyul olami)ning aks etishi hamda uning nazariy xususiyatlarini yoritish maqsad qilib olingan. Maqolada biografik, struktur va qiyosiy-tipologik metodlardan foydalanilib, syurrealizmning tarixi, uning dunyo adabiyotida tutgan o'rni, o'zbek adabiyotiga kirib kelishi kabi masalalar nazariy adabiyotlar, turli ilmiy maqolalar sharhi va tahlili asosida tadqiq etilgan. Tahlil natijalari asosida milliy adabiyotimizda syurrealizm va uning nazariy xususiyatlari, zamonaviy romanlarda aks etishi, personajlar ruhiyatini tahlil qilishdagi o'rni aniqlangan.

Kalit so'zlar: syurrealizm, lirik va epik tasvir, kompozitsiya, makon va zamon, tush motivi, uslub.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5SI5Y2025N25>

Kirish. Milliy adabiyotimizda jahon adabiyoti ta'sirida ko'plab adabiy oqim va yo'nalishlarga mansub asarlar yaratilmoqda. Ana shunday yo'nalishlardan biri syurrealizmdir. Syurrealizmning o'zbek adabiyotida paydo bo'lishi, albatta, unga bo'lgan adabiy ehtiyojning pishib yetilishi bilan bog'liqdir. Biroq uni nazariy jihatdan tadqiq etish borasidagi ilmiy

izlanishlarni yetarli deb bo'lmaydi. Shuni inobatga olib, ushbu maqolada yozuvchi Omon Muxtorning "Tepalikdagi xaroba" romani tahlili misolida o'zbek adabiyotida yangicha uslub va talqin – syurrealizmning aks etishi hamda uning nazariy xususiyatlarini yoritish maqsad qilib olingan.

Adabiyotlar sharhi. "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi"da ushbu istiloh quyidagicha sharhlanadi: "Syurrealizm (fransuzcha *surrealisme* – o'ta realizm) – XX asrning 10-20-yillarida fransuz adabiyotida paydo bo'lib, tasviriy san'at, haykaltaroshlik, teatr, kino sohalariga, keyinchalik boshqa mamlakatlar (Belgiya, Chexoslovakiya, Yugoslaviya, AQSh, Meksika, Yaponiya)ga ham tarqalgan avangardlik yo'nalishi. Markiz de Sad, J.Nerval, shuningdek, A.Rembo, Lotreamondan A.Jarri, G.Apolliner va S.Reverdiga qadar bo'lgan yozuvchilar ijodi syurrealizmning paydo bo'lishida manba vazifasini o'tagan. Syurrealizm vakillari aqliy faoliyatdagi, hatto jamiyat hayotidagi shakllangan tizimni tubdan o'zgartirish da'vosi bilan chiqqanlar. Syurrealizmning adabiy yo'nalish sifatida maydonga kelishida "Litterature" ("Adabiyot", 1919-1924) jurnali muhim rol o'ynagan. Bu jurnal atrofida birlashgan L.Aragon, A.Breton, F.Supo kabi yozuvchilar syurrealizmga asos soldilar. Ko'p o'tmay, ular davrasiga P.Elyuar, R.Desnos, A.Arto va boshqalar kelib qo'shilishdi.

Syurrealizm miyaga ilk bor kelib qolgan so'z, nutq parchalari, turli-tuman xayollarning dastlabki, kutilmagan bir holatdagi ajabtovur shaklini har qanday ijodiy faoliyatning xamirturushi, asosi, deb e'lon qilgan. Syurrealistik teatr (asoschisi – A.Arto) va kinematografiyada ham ayrim sahna va kadrlarning bir-biri bilan mantiqsiz bog'lanishi va, umuman, aql-zakovat doirasidan chetga chiqish "haqiqiy reallik" sifatida tan olingan.

Dastlab syurrealistlarning turfa to'garagiga syurrealizmning isyonkorlik ruhiga uchgan, tevarak-atrofdagi dunyo tartibotini xush ko'rmagan, insonning jamiyatdagi hayotida uchrab turadigan qiyinchiliklarni o'rganish va bartaraf etish hayoli bilan yashagan yirik yozuvchilar ham a'zo bo'lishgan. Syurrealizmning ijtimoiy tuzumni qayta qurish haqidagi niyati afsonaviy uydirma ekanligini tushungan, syurrealizm estetikasidagi badiiy asarga xos ma'nodorlik va yaxlitlikning bekor qilinganini ko'rgan katta iste'dod egalari syurrealistlar safini tark etganlar. XX asr 30-yillarining oxiriga kelib, mistikaga oshkora ravishda berilgan A.Breton boshchiligidagi ayrim shoirlargina syurrealizmga sodiq bo'lib qoldilar va ular safi taqlidchilar hisobiga kengaydi. 40-yillarning boshlarida A.Breton, S.Dali, I.Tangi va boshqalarning muhojirlikka ketishi bilan syurrealizmning markazi AQShga ko'chdi. Fransiyada syurrealizmni qayta tiklashga qaratilgan urinish samara bermadi"[1; 820-b.]. "Syurrealizm Rimbuad, Lautremont va Alfred Jarri she'riyati, Bosko, Dadaistlar kashfiyotlari, ayniqsa, Zigmund Freydning psixoanalitik nazariyalari ta'siridan tortib, juda xilma-xil estetik va falsafiy manbalar bilan oziqlandi. Inson aqli va tushlar dinamikasi syurrealistlar uchun asos bo'lib xizmat qildi" [2; 1-b.]. Ya'ni muallif ongli ravishda ong to'siqlarini buzishga intilib, Zigmund Freyd ta'biricha, "behush"likka yaqinlashdi. "Syurrealistlar o'zlarining asarlarini tabiatparvarlik obrazlarining g'alati, bema'ni kombinatsiyalaridan foydalanib yaratishga harakat qilishdi. Buning uchun turli xil kollaj texnikasi va tayyor texnologiyalar keng qo'llanilgan. Syurrealizm mafkurachilarining fikriga ko'ra, san'at inson ruhini materialdan ajratib olishga qodir bo'lgan, uni ozod qilishning asosiy vositasiga aylanishi kerak edi. Shuning uchun erkinlik va irratsionallik asosiy qadriyatlar sifatida e'lon qilindi. Aslida erotizm, sehr, kinoya kabi mavzular bilan ish olib borgan syurrealistlar ratsional estetikani chetlab o'tib, to'g'ridan to'g'ri tomoshabin hissiyotlariga murojaat qiladigan fantazmatik (xayoliy) shakllarni yaratishga

harakat qilishdi. Turli xil belgilar va ularning kombinatsiyalariga katta e'tibor berildi. Ko'pincha, ongsizlik tubiga to'g'ridan to'g'ri kirishga harakat qilib, syurrealistlar o'z ishlarini alkogol, giyohvand moddalar, gipnoz yoki ochlik ta'sirida yaratdilar. "Avtomatik yozuv" deb nomlangan – matnlarni nazoratsiz yaratish o'sha paytda juda mashhur edi. Biroq tasvirlarning betartibligi o'z-o'zidan mutlaq maqsadga aylanmadi, balki faqat yangi g'oyalarni ifoda etish uchun ongli uslubga aylandi. Syurrealistlar o'zlarining asosiy vazifalarini oddiy g'oyalardan tashqariga chiqish zarurati deb bildilar" [3; 1-b.].

Muhokama. Syurrealistik dunyoqarash ta'siri asosida yaratilgan asarlar qatorida Omon Muxtor ijodiga mansub romanlar ham mavjud. Masalan, uning "To'rt tomon qibla" trilogiyasidagi "Tepalikdagi xaroba" romani fikrimizga dalildir. Adabiyotshunoslar tomonidan bu yo'nalishning g'arb adabiyotida o'z umrini yashab bo'lganligi ta'kidlansa-da, o'zbek adabiyoti uchun esa nisbatan yangi yo'nalish sanaladi. Omon Muxtor asarlari ("To'rt tomon qibla") makon va zamonning muqim emasligi, voqealar xuddi tushda ro'y berayotgandek taassurot uyg'otishi bilan o'quvchini ongli, aqliy hayotdan hissiy, ruhiy olamga yetaklaydi. Bu haqida adabiyotshunos Umarali Normatov shunday deydi: "Omon Muxtor yangi romanlarida zamonaviy jahon romanchiligi tajribalarini yodga tushiruvchi xususiyatlar talaygina – ularda an'anaviy realizmga xos aniq zamon, aniq makon tushunchasi yoq, hodisa-voqealarni ayni hayotdagidek gavdalantirish, izchil bayon etish, qahramonlar ruhiyatini urf bo'lgan realizm mantiqi asosida ochish, ifodalash ham yo'q: reallik bilan xayolot, o'ng bilan tush ayqash-uyqash holda keladi, aniqrog'i, voqea-hodisalar real hayotda emas, xayolparast qahramonning xayolida, ongida kechadi; qahramon ongida reallik bilan xayolotning qo'shilib-chatishuvidan iborat g'aroyib dunyo, hayotning o'ziga xos badiiy modeli yaratiladi; u dunyo bilan bu dunyo orasidagi chegara yo'qoladi, tiriklar o'likka aylanadi, ruh tandan ajralib, bir-birini taftish etishadi, o'liklar tirilib, tiriklar bilan muloqotga kirishadi, turli asr odamlari bir-biri bilan ro'baro' keladi...

Bir qarashda tartibsiz, mantiqsiz, ayqash-uyqash tuyulgan voqea-hodisalar zamiriga sinchiklab nazar tashlansa, masalan, Pushkin aytmoqchi, asarning o'z ichki qonuniyatlari asosida yondashilsa, ularda teran ma'no, botiniy tartib, mantiq borligi o'z-o'zidan ayon bo'ladi. Faqat buni anglab yetish uchun kitobxondan muayyan adabiy tayyorgarlik, ko'nikma talab etiladi. Aslida bu xildagi "bebosh" ifoda inson tafakkuri tarziga aslo zid emas, balki aynan unga mos. O'ylab ko'ring: ro'parangizda siz bilan gaplashib o'tirgan suhbatdoshingiz, garchi ko'zi sizda, qulog'i gapingizda bo'lsa-da, xayoli qayoqlarda ekanini qayerdan bilasiz?! Ehtimol, ayni damda u bir vaqtlar ko'ngil bergan sevgilisi bilan uchrashar, olamdan o'tib ketgan bobosi pandini tinglar yoki o'z tasavvurida gavdalangan marhum bir ulug' siymo bilan muloqotga kirishar... Omon Muxtor romanlaridagi "bebosh" ifoda inson ruhiyatining ayni shu real g'aroyiboti asosiga qurilgan" [4; 224-b.]. Albatta, Omon Muxtor uslubiga xos bu badiiy ifoda tarzini realizmdan uzilgan sof syurrealistik tasvir deb ham bo'lmaydi. Uning asarlaridagi insonlar ham jamiyatdagi boshqa oddiy insonlar qatori hayot kechiradi. Biroq yozuvchi ushbu personajlar ruhiyatini tasvirlashda ularni jamiyatning mayda-chuyda ikir-chikirlari, tashvishlari bilan bog'lamay, balki ularning ong ostiga nazar tashlaydi. Ruhiyatining tub zamiridagi kechinmalariga e'tibor qaratadi.

"Omon Muxtor romanlarida jahon zamonaviy adabiyoti tajribalariga esh jihatlar ko'p, biroq aytarli ularga taqlid yo'q. Bu romanlarda sharqona milliy ruh ufurib turadi. "Uslub – yozuvchining o'zi" degan naql bor; yangi romanlarida Omon Muxtorning o'zligi, fikrlash tarzi

avvalgi asarlariga qaraganda yorqinroq namoyon bo'lgan. Romanlarda badiiy kashfiyot desa arzigulik ramziy, majoziy obrazlar, lavhalar ko'p. Odamning turfa qiyofasini, botiniy bisotini o'ziga aynan ko'rsatadigan ko'zgu bilan bog'liq voqealar yoki mavjud olomon izdihoming bamosoli burlaklarday (*muallif izohi*: burloq/burlak – shovqin soluvchi, qichqiruvchi. Dengiz va daryo qirg'oqlarida turib, kemalarni arqon yordamida sudrab yurgizuvchi yollanma dehqonlar. O'zbek tilining izohli lug'ati. 1-jild. 379-b.) safga tizilib "Yo hakim, yo hokim" deya xitob qilib to'qaydan chiqib, to'qayga kirib yo'lsiz kezishlari lavhasi teran ma'nodor, ta'sirchan chiqqan" [4; 225-b.]. Endi ushbu fikrlarni inobatga olib, yozuvchining "Tepalikdagi xaroba" romani tahliliga o'tsak. Jumladan, muallifning o'zi asar haqida shunday deydi: "Maqsadim – ixcham holda kattaroq bir gaplarni tashlash edi, iloji boricha. Lutfiy haqida bir alohida roman yozish mumkin edi. Holbuki, Lutfiyning tarixini 30 betlarga joylashtirganman. Men Lutfiyning hayoti-yu muhabbat tarixini tiklab berdim, bu yozilmagan edi. Bu, albatta, mening talqinim. Xullas, gap hajmda emas. Gap fikrni ko'targanicha ishlashda. Mening oldimda uch qatorda aytish mumkin bo'lgan narsani nega uch bet qilish kerak, degan masala turadi. Men uchun ohang muhim. Har bir asarning ohangi, o'z yo'nalishi bo'lishi kerak. O'sha topilgan ohang qanday yetaklasa, shunday yozaman-da. Shu narsa asarning hajmini ham, yakunini ham belgilab beradi" [5; 421-b.]. Ushbu fikrlardan sezish mumkinki, asar hajmi yozuvchi uslubiga yarasha ancha ixcham: 116 bet. Shuningdek, romanda Omon Muxtorning boshqa asarlarida ko'zga ko'rinadigan uslub – lirik va epik tasvir uyg'unligi ham kuzatiladi. Bu haqida yozuvchi Erkin Samandar shunday deydi: "Men o'zim romanga she'r kiritishdan ko'p istihola qilaman, nasrga xos bosiq ohang buzilishidan cho'chiyman. Ammo Omon Muxtor uchala romanni ham ("To'rt tomon qibla" trilogiyasidagi romanlar nazarda tutilmoqda) xuddi bir she'rday yozganki, qayeri nasr, qayeri nazm – ajralib turmaydi, bari bitta qo'shiqday avjlanib-mavjlanib boraveradi. Bu – nosir va shoirning mahoratidan dalolat, jur'atidan nishonadir"[5; 8-b.]. Omon Muxtorning bu romanlarida ijodining boshlarida an'anaviy realizm yo'nalishida yaratilgan asarlaridan farqli ravishda muallifning o'zi quyida ta'kidlagan uslubiy izlanishlar namoyon bo'ladi: "Egilgan bosh" romanimga kelganda bir shakl qidirishga urindim. "To'rt daftar" shaklini oldim, bir boshqacharoq tushlar shakliga, yangiroq yo'nalishlarga murojaat etib, birinchi qadamni qo'ydim. Keyin "To'rt tomon qibla" trilogiyamni ("Ming bir qiyofa", "Ko'zgu oldidagi odam", "Tepalikdagi xaroba") yozganda va so'nggi romanlarimda bunga kengroq kirishdim. Nima uchun, deyishingiz mumkin. Men tushundimki, deylik, inson mana shunday bir joyda birov bilan suhbatlashib o'tirganda ham kallasida ming xil xayol bo'ladi. Uning tushlari bor, tasavvuri bor – bular ham asarda aks etishi kerak. Asar biron-bir masalani hal etishi, problemani ko'tarib chiqishi kulgili gap. Asar inson ruhiyatining murakkabligini aks ettirishi kerak ekan!" [5; 417-b.]. Yuqorida lirik va epik tasvir uyg'unligi Omon Muxtor poetik uslubining bir ko'rinishi ekanligini aytib o'tdik. Biroq yozuvchi nafaqat lirik va epik turlarning, balki dramaturgiyaning ham qonuniyatlarini "o'zlashtirgan". Bunga kitobxon "Tepalikdagi xaroba" romani boshidayoq guvoh bo'lishi mumkin. Gap shundaki, muallif personajlarni roman ekspozitsiyasidan farqli o'laroq, dramatik asarlardagi kabi tanishtiradi. Masalan,

1. Mirza G'olib. Yoshi 30 yaqinlashgan bu yigit minglab odam kirib-chiqadigan bir idorada xizmat qiladi. Bolaligi Buxoroda o'tgan. Tarix, ayniqsa, Buxoro tarixi bilan qiziqadi. Uylangan, lekin hali farzand ko'rmagan.

2. Mastura – uning xotini. 25 yoshda. Maktabni bitirganidan buyon fabrikada ishlaydi. So'nggi paytlar ta'tilga chiqqan.

3. Mardonqul aka. Mirza G'olib xizmat qiladigan idorada Bosh rahbar. 60 yoshlardagi sipo kishi.

4. Tenglash va Hakimjon. Mirza G'olibning o'rtoqlari. U singari idorada oddiy xizmatchi.

5. Lutfiy. 1366-1465-yillarda yashab o'tgan buyuk o'zbek shoiri.

6. Boborahim Mashrab. 1657-1711-yillarda yashab o'tgan buyuk o'zbek shoiri.

7. Jorj Gordon Bayron. 1788-1824-yillarda yashab o'tgan buyuk ingliz shoiri.

8. Amiri said Abul-Hasan Nasr ibn Ahmad ibn Ismoil As-Somoni. 905-943-yillarda yashab o'tgan butun Xuroson va Movarounnahr podshohi.

9. Bir to'p ezgu, jafokash kishilar.

10. Bir to'p yovuz kishilar; jallodlar va jinoyatchilar.

Odatda, bu kabi tanishtiruv romanga emas, balki dramatik tur janrlariga xos ekanligi o'quvchini ajablantirmay qolmaydi. "Voqeaning boshlanishi", "Birinchi ko'rinish", "Ikkinchi ko'rinish", "Uchinchi ko'rinish" va "To'rtinchi ko'rinish" deb nomlangan o'ziga xos qismlar o'quvchi ko'z o'ngida dramatik asarlardagi "Kirish", "Birinchi parda", "Ikkinchi parda", "Uchinchi parda" va "To'rtinchi parda"ni namoyon qiladi.

"Voqeaning boshlanishi"da asar bosh qahramoni – Mirza G'olibni garchi u qanchalik e'tiroz bildirmasin, xotini Masturaning oy-kuni yaqin qolgani, unga o'zidan boshqa qarovchi yo'qligini aytib zorlanganiga qaramay, Bosh rahbar Mardonqul aka qop-qop va'dalar berib, jumladan, uch-to'rt kun, uzog'i bilan bir haftada dam olishdan qaytadigan o'rtoqlarini uning o'rniga yuborishini aytib, hasharga yuboradi. Mirza G'olib qirqqa yaqin kishi qatorida Bog'ga hasharga majburan jo'nab ketadi. "Bog' – bundan bir necha yil oldin dashtda tashkil etilgan, yarim xo'jalik, yarim qo'riqxon va vazifasini bajargan joyning nomi. Cheksiz maydonni egallagan Bog'da daraxtlar tartibsiz o'sgan, uning ichi to'qayzorga aylangan. Qilinadigan ish mevalarni terib, saralash. Bog'da yordamchilar uchun sharoit yomon emasdi. Umuman, bu yer jannat edi.

Guruhlarga bo'lingancha, narvon, chelak ko'tarib, ertalab biroz, kechga tomon biroz meva terish kerak, xolos...

Biroq...

Mirza G'olib hasharga kelganidan buyon, bezovtalanib-to'lg'anib kun sanar, o'rtoqlari qorasi ko'rinarman, deb atrofga alanglar edi.

Uyda ahvol qanday?! Nima gap?! – u bilmas edi; idoradan nega odam yuborishmayapti?! – tushunmas edi.

Ana-mana birontasi keladi, deb kutib, u charchagan edi.

Oradan yigirma kun o'tib...

Uning o'rniga hech kim kelmadi!"[5; 303-b.]

Asarda Mirza G'olib duch keladigan tepalikdagi xaroba va u bilan bog'liq voqealar "Birinchi ko'rinish" deb nom olgan qismda bayon qilinadi. Mazkur qism Omon Muxtorning boshqa romanlaridagi kabi she'riy epigraf bilan boshlanadi. G'G'ulomning "Tun bilan tong" radifli Navoiy g'azaliga muxammasi bilan boshlanadigan she'riy epigraf Mirza G'olibning ayni damdagi ruhiy holatini tushunishga yordam beradi. Mirza G'olib hashargohni tark etib, to'qayzor oralab, uyiga ravona bo'ladi. Tunda xotinini tush ko'rgan, o'rnidan sapchib turib, meni ossa ossin, bo'ldi, ketaman, degan qarorga kelgan edi. To'qayzor oralab ketib borar ekan, uning xayolini tunda ko'rgan tushi band qilgan edi. Asardagi syurrealistik voqealarning boshlanishi aynan shu tush motiviga borib taqaladi: "Emishki... Bir tomon – osmonga tik sanchilgan tog'. Ikkinchi tomon – qalin qamish o'sgan ko'l.

Shu ikki o'rtada u holsizlanib, ko'ksini yerga berib yotibdi.

Ko'lda qamishlarni oralab qandaydir orasta qayiq suzib bormoqda. Qayiqda – Mastura. Yuzini burib, unga negadir teskari o'tiribdi.

U qo'lini suvga solgancha, yuzini chayib, o'rnidan sapchib turgisi, qayiq sari otilib, qayiqni tutgisi kelmoqda. Ammo yotgan joyida, suvga qo'l cho'zishga ham majoli yetmayapti..."[5; 305-b.]. To'qayzor oralab borar ekan, Mirza G'olib keng sayhonlikda teskari ag'darilgan qozonga o'xshash tepalikka duch keladi. Uning ustida ikki-uchta buzilgan imorat va yana bitta zax bosib ko'kargan, devorlarida yantoq o'sgan xaroba uyga duch keladi. Biroz tin olgandan so'ng, tepalikka ko'tarilib uyga yaqinlashganda uni yungi paxmaygan, ayiqdek it qo'riqlab yotganiga guvoh bo'ladi. Mirza G'olibning to'qayzorda sudralayotib, hamma yog'i shilinib-qonagan, usti ham bir holda edi. Gadoyga o'xshagan bu namoyishda har qanday qobil it ham senga tashlanadi, degan xayolga boradi. Lekin it unga tashlanmaydi. Aksincha, Mirza G'olibning uyga kirishini istagandek, tepalikning boshqa tomonidan pastga enib, xarobadan orqa tarafga qarab ketadi. Xarobaga kirib, uyning ichini ko'zdan kechirgan Mirza G'olib, kimdir (egasi) kelib qolarmikan, deya kutishlari besamar ketadi. Uy kimsasiz edi. Qosh qorayib qolganligi uchun tunni shu yerda o'tkazishga qaror qiladi. Yolg'izlikda xotini Mastura, Bosh rahbar Mardonqul aka, do'stlari Tenglash va Hakimjon hamda bolalikdagi do'sti Lutfullani eslaydi. Yozuvchi Lutfullaning xarakterini tasvirlar ekan, uni qandaydir "xayolparast", "fidoyi" deya ta'riflaydi. "Lutfulla Mirza G'olibning do'sti, u ko'chada, sovuqda bir chekkada diydirab o'tirgan tilanchini ko'rib, shartta egnidagi to'nini yechganicha, bu sizga deb, tashlab ketaveradi. Lutfullaning qanday inson ekanligini shunga qarab tasavvur qilaverasiz", – deydi Omon Muxtor. Umuman, asar qahramonlarini ortiqcha ta'rif-tavsiflarsiz shu kabi qisqa misollar bilan tanishtirish yozuvchining o'ziga xos uslubidir. Muallif Lutfullani o'quvchiga shunday tanishtiradi: "Adabiyotni yaxshi ko'rar, ko'p kitob o'qir; maktabni endi bitirgan, hali biron joyda jiddiy ta'lim olmagan Lutfullaning bilimi, aql-zakovati, ayniqsa, kishini hayron qoldirar edi. U o'tmish shoirlardan Lutfiyga ayriqcha qiziqish bilan qarar, payti kelib, Lutfiy to'g'risida, albatta, kitob yozaman, deb orzu qilar edi. Lutfullaga olimlar adabiyot tarixidan yozgan kitoblar bir xil, jo'n, zerikarli bo'lib tuyular; unga hozirgacha adiblar tarixga bag'ishlab yozgan kitoblar ham uncha yoqavermas edi. Meni ma'lum davrda yuz bergan voqealar emas, insonning ko'nglidan kechgan tarix, yashirin, ko'zga darhol tashlanavermaydigan tarjimai hol ko'proq qiziqtiradi, der edi..."[5; 311-b.]. Lutfullaga xos ushbu xislatni Omon Muxtorning o'z ichki haqiqati, deya talqin qilish mumkin. Ushbu lavhadan so'ng asar voqealari Lutfiyning tarixi, uning hayoti tasviriga bag'ishlangan o'zanga buriladi. Omon Muxtor yuqorida Lutfulla aytganchalik "ma'lum davrda yuz bergan voqealar emas, insonning (Lutfiyning) ko'nglidan kechgan tarix, yashirin, ko'zga darhol tashlanavermaydigan tarjimai hol"iga e'tibor qaratadi. Mirza G'olib do'sti Lutfullaning Lutfiy haqida aytgan gaplarini xotirlab, uxlash uchun to'shak-taxtaga yotar ekan, ko'zi xaroba uy ichida xona to'ridagi olachalpoq pardaga tushadi. Qiziqib, pardaning ortida nima bor ekan, deb o'ylab pardani surib ko'radi. Mirza G'olib pardaning ortida dashtga suv olib boradigan yarim ochiq quvurmi, kattakon tarnovgami o'xshagan narsani, narsa ichida bir-birining oyog'iga bosh qo'yib, qator yotgan uchta jasadni ko'radi. Jasadlar yangi, yaqindagina keltirilgan bo'lsa kerak, ilk qarashda shirin uyquga ketgan kishini eslatishar edi. Ushbu holatni tasvirlar ekan, Omon Muxtor o'z uslubiga sodiq qolgan holda mavjud voqelikka quyidagicha she'riy munosabat bildiradi:

Uyquga o'xshar – o'lim;

O'lim o'xshar – uyquga...

Jasادلarning uchalasi ham Mirza G'olibga qandaydir tanish, ularni qayerdadir ko'rgandek edi. Boshqa biror joy, boshqa biror sharoitda mabodo shunday vaziyatga duch kelsa, albatta, oyog'ini qo'liga olib, orqasiga qaramasdan qochishi mumkin edi. Lekin hozir boradigan joyi yo'q, u bo'm-bo'sh olam bilan go'yoki yuzma-yuz qolgan, ummonda qo'liga ilingan taxtaga yopishib olgan odam edi. Mirza G'olib o'zini dadil tutishga uringan holda to'shakka cho'ziladi. Nihoyatda charchagan edi, uxlashi kerak edi. Lekin xayolini uchta jasad band qilgan. "Dunyoda qabriston yaqinida yashagan, qabristonga kunda kirib-chiqib yurgan kishilar qancha, sen hozir shunday holatdasan, chida..." – deya o'ziga dalda berib, uxlagisi, uyquga berilib, olamni unutgisi keladi. Biroq to'lg'anib, uxlay olmaydi. Shunda u yana Lutfullani, u bilan birga o'zining ikki marta xastalanib, kasalxonada yotgach, uchinchi marta oldingidan qattiqroq "qoqilgani", yiqilganini eslaydi. Biroq yozuvchi bu uchinchi "qoqilib yiqilish" sababini ochiqqlamagan. Anig'i shuki, uni bu safar oldingidek g'aribona kasalxonaga emas, keng hovlisi bor, oppoq binoga ega, telefon va televizorlari mavjud, alohida xonalar va ularning har biriga biriktirilgan mehribon hamshiralarga ega kasalxonaga yotqizishadi. Ammo o'sha kunlarda Mirza G'olibning o'lim to'g'risida o'ylamagan kuni yo'q, ko'ziga hech narsa ko'rinmas, dunyo unga qorong'i edi. Kasalxona uni jarrohlik yo'li bilan davolashlari kerak edi. Aravachada jarrohlik amaliyotiga olib borishayotgan paytda Mirza G'olib umrida birinchi sirli, aql bovar qilmas holatga duch keladi: u uchta Menga aylanib, uch joyda hayot kechiradi. Tushmi, xayolmi desa, hammasi aniq ko'rinib turar edi. Bundan keyingi voqealar o'quvchini syurrealizmga xos fantazmatik olam – xayolot dunyosiga yetaklaydi. Birinchi Men – hamon aravachada, shiftga tikilib yotibdi.

Ikkinchi Men esa ikki o'zga sayyoralik bilan katta kemalardagi muallaq kursilarga o'tirib, osmonga, o'zga olamdagi charog'on shaharga, go'yo – Jannatga sayohatga jo'naydi. Ikkinchi men osmondagi shaharda kezayotgan ayni payda Uchinchi men – o'shanda urush borayotgan Afg'onistonga qarab jo'naydi. Mirza G'olib uchinchi "men"i orqali do'sti Lutfullaning Afg'onistonda bo'layotgan urush paytidagi hayotini yashay boshlaydi. U yerda – Hiri (Hiro)da Dehikanorni izlab topadi. Bu orada bir dam hushiga kelgan Mirza G'olib qo'lini mehribonlik bilan silayotgan yoshgina hamshira qizni ko'radi. Uning ismi Gulgun ekanligini bilgach, yana Uchinchi mening hayotiga qaytadi. Chunki Uchinchi meni Lutfiy hayotini o'rganishga qattiq bel bog'lagan va Lutfiyning yori ham Gulgun edi. Uchinchi menning hayotini tasvirlash asnosida Omon Muxtor Lutfiyning tarixini, uning kechinmalarini yoritishga urinadi va ora-orada Mirza G'olibga ham "qaytib turadi". Masalan ana shunday "qaytish"lardan biri: "Tepalikdagi g'arib binoda, kimlardir yotib-turgan to'shakda to'lg'anayotgan Mirza G'olib ... qachon ko'zi ketib, qotib qolganini bilmas edi.

Tun bag'rini yorgan nolami-qichqiriqdan cho'chib uyg'ondi.

Uni ter bosgan, hammomdagi singari badani jiqqa ho'l edi. Kechasi bo'lsa hamki, ayni saratonda eshik-derazani ochmay, ko'rpaga burkanib yotgach, u pishmay, kim pishsin...

O'rnidan turib-turmay ko'zi tushdi... Xona sutdek oy nuriga to'lgan, shu bilan birga, o'zidan nur o'tkazayotgandek, nurga xalal bermay, kimdir derazaga yopishib olgan edi!"[5; 323-b.] Derazaga yopishib olgan shaffof ko'lanka titrab-qaqshab, qichqirib: "Och, nomard! Och! Yordam beringlar! O'laman..." – degancha xonaga kirishga urinadi. U biror ayol falokatga yo'liqqandir, qo'rqqoqlik ham evi bilan-da, deya derazaga yaqinlashadi va es-hushidan og'adi. Tashqaridagi ayol – Mastura edi. U shoshib eshikni ochishga chog'lanadi, lekin es-hushini yig'ib

o'ylab ko'rsa, yarim kechada bu to'qayzorda Mastura nima qiladi? Qolaversa, xona to'ridagi olachalpoq parda ortidagi jasadlar ham eshikni ochishdan ogohlantirayotgandek edi. Shu payt tinchi buzilgan, qayerdandir paydo bo'lgan yungi paxmaygan, ayiqdek it uv tortib, qattiq hurayotgani eshitiladi. Eshikni shoshib ochishga chog'langan Mirza G'olibning ko'z o'ngida dabdurustdan tashqaridagi ayol burishib-bujmaygan kampirdek qiyofaga kiradi. Keyin g'ijimlab-yoqqan qog'oz singari qorayib, tusi o'chadi.

Mirza G'olib o'zi nima bo'layotgan edi-yu, nima bo'ldi, bilmaganidan dahshatga tushgan, birov eshik-derazani buzib, ana-mana bostirib kiradigandek, qimir etmay o'tirar edi. Uning ushbu holatida haqiqat bilan yolg'on, o'ng bilan tush, botin bilan zohir aralashib ketgan, xullas, hammasi ayqash-chayqash edi. Bu holat o'quvchi-kitobxonga ham ta'sir qilmay qolmaydi, albatta. Har bir kishi umri davomida mana shunday bir holatga tushgan va shu kabi holatlari xotirasida jonlanadi. Tunni bir alfozda bedor o'tkazgan Mirza G'olib tong otganda yo'lga chiqish oldidan yana bir marta olachalpoq parda ortiga qaraydi. Lekin bir-birining oyog'iga bosh qo'rib yotgan jaslardan nom-nishon yo'q edi. Birinchi ko'rinish shu bilan tugaydi. Ushbu qismdagi voqealarni tahlil qilar ekanmiz, unda real hayot bilan xayolot olami qorishib, asl haqiqat nimada ekanini tushunishga intilgan o'quvchi qahramoni Mirza G'olib kabi bir arosatda qoladi. Narkota'sir (narkoz) sababli yuzaga kelgan Ikkinchi va Uchinchi menlarning kechinmalari o'quvchini norealistik olamlarga yetaklaydi.

“Ko'ngul qushi” deb nomlangan “Ikkinchi ko'rinish” ham an'anaga muvofiq she'riy epigraf bilan boshlanadi. Navoiy va Nodira ijodidan keltirilgan namunalarni ushbu qismning mazmuniga olib boruvchi havola deyish mumkin. Ya'ni bu qismda Mirza G'olibning ko'ngil iztiroblari bayoniga ko'proq urg'u qaratiladi. Shuningdek, tunda uchratgan (balki, uchratmagan) jaslarning shaxsiga aniqlik kiritiladi: “Mirza G'olib to'qayzorda sudralib borayotib, hozir kechagi – uchratgan paytidagidan ham yorqinmi-yaxshiroqmi?! – barcha tafsiloti bilan eslay boshladi... Marhumlardan birining boshida fo'ta, egnida odmi yaktak; yuzi chuvak, kichik soqol qo'ygan... Ikkinchisi: boshida kuloh, egnida janda; patila-patila sochlari kuloh ostidan chiqqan, kamarigacha tushgan; soqoli ham qalin, to's... Uchinchisi: boshiga hoshiyali qalpoq qo'ndirgan, negadir qo'lida yupqa, oq qo'lqop; yonida kalta bir tayoq ham yotibdi; yuzi qonsiz, ammo juda ko'hli...

Mirza G'olib ketayotgan joyida bexosdan chayqalib-gandiraklagancha, to'xtadi.

“Ey, Xudoyim-ey! Ey, Xudoyim-ey!”

U yuzlashgan marhumlar – oddiy, bu kungi odamlar emas, unga qandaydir – kitoblarda ko'rgan tasvirimi, tasavvuri bo'yichami?! – aziz, buyuk bir insonlar: Lutfiy, Mashrab, Bayronni eslatgan edi!” [5; 328-b.]. Mirza G'olibning ongida bunday buyuk insonlar o'lmaydi, ular doimo biz bilan yashaydi, degan xayol jonlanadi. Tunda ko'rgan bu insonlar o'lmagan, balki yaqindagina mangu uyquga ketgandek edi. Bu jaslarning holati muqaddas Qur'oni Karimning “As'hobi Kahf” surasida keltirilgan voqealarga ishoradek tuyuladi. “G'or sahobalari”ning qo'riqchi iti – tunda Mirza G'olibni shaffof, nur o'tkazuvchi ko'lankadan qutqargan, yungi paxmaygan, ayiqdek keladigan itga qiyoslanadi go'yo.

Omon Muxtor Mirza G'olib vositasida Lutfiy, Mashrab va Bayronning tarjimai holini dastlab qisqa holatda keltiradi. Jumladan, Mashrab va Bayronning vafot etishi, dafn etilishi bilan bog'liq rivoyatlarni hikoya qiladi. Keyinchalik esa asosiy e'tibor Lutfiyga qaratiladi. O'lim to'shagida yotgan Lutfiyning ruhiyatidagi kechinmalari, yoshlik xotiralari – muhabbati bo'lgan Gulgun portreti chizmalari bayon qilinadi. Ushbu xotiralarga qaytish sahnasi syurrealizmga xos

tarzda tasvirlangan: “Lutfiy... u yoshargan edi! Uyda yotishga toqat qilolmayotgan edi! Bundan ham oʻtadigan joyi: derazadan koʻz uzib, burilib qaragan edi... unga – oʻzining kekxa bir shakli oʻrinda choʻzilib yotgandek tuyuldi! Bu shakl unga yoqmadi. Yuragi qisib, tezroq uydin chiqishga chogʻlandi.

Boshiga odatdagi shabpoʻsh ustidan foʻta oʻrab, egnidagi odmi yaktak oʻrniga jun chakmon kiydi. Qoʻliga hassa olib, apil-tapil eshikni ochdi... Hovliga chiqqanida, uni ajablantirgan yana bir hol yuz berdi.

Atrofni oppoq chodirga aylanib, chirmab-qamrab yotgan qor nechundir parcha-parcha bulut boʻlib, yerdan osmonga koʻtarildi. Soʻng, hovlidagi qorayib turgan daraxtlar birdan koʻkarib, yashnab ketdi. Bir zumda gulzordagi anvoyi gullar ham barq urdi! Bu ham yetmagandek, hovlining huv etak tomonidan baralla bulbullar chax-chaxi eshitila boshladi”[5; 334-b.]. Ushbu tasvirlar, albatta, real olam bilan bogʻlangan, oʻzini sogʻlom deya his qiladigan moddiyat kishisi uchun gʻirt bemaʼnilik – absurddek tuyulishi mumkin. Biroq syurrealistlarning ham oʻz haqiqati bor: ular uchun bu kabi fantazmatik (xayoliy) voqeliklarning ortida real hayot yashaydi.

Lutfiy haqidagi voqealarni maroq bilan oʻqiyotgan oʻquvchining toʻqayzorda adashib, har safar aylanib-aylanib yana oʻsha tepalikdagi xaroba qarshisida paydo boʻlib qolayotgan Mirza Gʻolibni unutib qoʻyishidan choʻchigandek, yozuvchi voqealar rivojini qaytadan Mirza Gʻolibga yoʻnaltiradi. Oʻquvchi tasavvurida bugungi kun bilan oʻtmish birlashib ketgandek taassurot uygʻotadi. Mirza Gʻolibning yuragini yana shu tepalikdagi xarobada tunni oʻtkazish iztirobi ezar edi. Yolgʻizlikda uning butun hayoti koʻz oldidan qayta oʻta boshlaydi. U tarixni yaxshi koʻrardi. Tarixchi boʻlishni orzu qilardi. Shu yoʻlda taniqli ustozlar orttirgan. Lekin ikkalasining hayoti ham fojia. Biri – Sanjar Mahzun, ikkinchisi – Ilyos Hayrat.

Sanjar Mahzun – ateistik ekzistensial kishisi, imon-eʼtiqoddan mosuvo, hayotligida qadr topgan, tarixni zamonga moslab talqin qilgan, kitoblari har yilda 50 ming nusxalab chop etilgan, biroq oʻlganidan soʻng tezda unutilgan shaxs.

Ilyos Hayrat – diniy ekzistensial, hayotligida qadrlanmagan, tarixni boricha talqin qilgan, kitoblari toʻrt-besh yilda 2-3 ming atrofida chop etilgan, biroq oʻlganidan soʻng asarlari mashhur boʻlgan shaxs.

Mirza Gʻolib oʻzi uchun mana shu ikki yoʻldan birini tanlashi kerak. Lekin ikkisidan ham koʻngli toʻlmaydi, arosat bir yoʻlda edi. Uning shu kabi oʻz taqdiri haqidagi oʻylari bilan “Ikkinchi koʻrinish” nihoyasiga yetadi.

“Uchinchi koʻrinish” “Xoh inon, xoh inonma” deb nomlanadi. Bu qism epigrafida Lutfiy, Navoiy va Zavqiy ijodidan namunalar keltirilgan. Mirza Gʻolib hamon toʻqayzorda tentirab, adashib yurar edi. U nogahon bir soʻqmoq qarshisidan chiqadi. Soʻqmoq boshidan qandaydir chang-toʻzon yoki bulutmi unga yaqinlashib kelar edi. Biroq vaqt oʻtishi bilan aniq boʻladiki, bu tilsim oxiri koʻrinmas insonlar toʻdasi ekan. Ajablanarlisi, bu insonlar, asosan, juldur kiyingan qariyalar, yosh bolalar, nogironlardan iborat edi. Mirza Gʻolib ulardan katta yoʻlni soʻrab bilmoqchi boʻladi, lekin hech kimdan tayinli bir javob ololmaydi. Suhbat jarayonida maʼlum boʻladiki, bu insonlar bundan ming yil oldin somoniy hukmdor Amiri said Abul-Hasan Nasr davrida Buxoroda yashab oʻtgan kishilar edi. Ular nuqul: “Bizga yo hakim, yo hokim kerak!” – der edi. Hakim – u vaqtda hali tugʻilmagan ibn Sino boʻlsa, hokim – ayni somoniylar podshosi edi. Mirza Gʻolib, avvaliga, bu kishilarni aqlidan ozgan, ruhiy xasta deb oʻylaydi, oʻzidan ham shubhalanadi. Oʻz xayollariga berilib, yodiga farzand kutayotgan xotini – Mastura tushadi. Unga

nisbatan adolatsizlik qilgani, uni yolg'iz qoldirib hasharga ketgani, uning qadriga yetmagani, uni yetarlicha seva olmagan Mirza G'olibni iztirobga solar edi. Shu kabi xayollar og'ushida beixtiyor Lutfiyning sevgiga sadoqati, buyuk shoirning muhabbati eslanadi. Bu o'rinlarni Omon Muxtor lirik va epik tasvir uyg'unligida ifoda etadi: "Lutfiy yozgan edi,

Valvala soldi ko'zlaring –
kofir-u din ahli aro...

Kofirlik-kufr – yovuzlik. Kofirni nima uchun aralashtiryapti, deysizmi? Inson sevgandan keyin:

Men agar kofir edim,
emdi musulmon bo'ldim...

Buning uchun shukrona keltirish kerak:

Seni ko'rgan sayin, – Olloh! – derman...

Nihoyat, oshiqning ochiq-oydin iqrori:

Qilmang meni ishq uchun malomat, –
Chun ishqani ham Xudo yaratdi..." [5; 360-b.]

Yana shu kabi Lutfiy ijodidan keltirilgan ko'plab she'riy jumlar orqali mavzu buyuk shoirning sevgisi haqidagi voqeliklarga buriladi. Jumladan, Lutfiy va Gulgunning sevgi iztiroblari, kechinmalari batafsil tasvirlanadi. Omon Muxtor Lutfiyning Gulgun hajridagi holatini tasvirlar ekan, nasriy yo'lda ham lirik imkoniyatlardan ustalik bilan foydalanish mumkinligini isbotlaydi:

"Kunlar. Tunlar...
Zorlik. Intizorlik..." [5; 364-b.]

Shu tarzda Lutfiyning vafotiga qadar bo'lgan sevgi qissasi tarixi bayon qilinadi. Buyuk shoirning shu kabi ko'plab she'rlarining yozilish tarixi sabablari keltiriladi.

Mirza G'olib hamon to'qayzorda adashib, tentirab yurar edi. O'sha so'qmoqda yana bir kichik liliputlarga o'xshash odamlar guruhiga duch keladi. Ular qandaydir kattakon tobutni ko'tarib, yugurgilab kelishmoqda edi. Mirza G'olib ulardan kimni olib ketishayotganini pichirlab so'raydi. Lilitpular esa somoniy hukmdor Amiri sa'id Abul-Hasan Nasrni olib ketishayotganini jo'r ovozda baralla aytishadi. Ularning to'dasiga nima uchundir yungi paxmaygan, ayiqdek it ham qo'shilib olgan edi. Mirza G'olib somoniylar tarixini jiddiy o'rgangan, bu haqida kitob yozgan edi. Keyingi voqealar rivoji "Uchinchi ko'rinish" so'ngigacha somoniylar tarixi haqidagi tafsilotlarga bag'ishlanadi.

"To'rtinchi ko'rinish" "Ism jinnisi" deb nomlanib, an'anaga muvofiq she'riy namunalar keltirilgan epigraf bilan boshlanadi. Epigraf sifatida Navoiy, Robindranat Tagor va Sobir Abdulla ijodidan parchalar berilgan. Bu qismning "Ism jinnisi" deb nomlanishi va unga hind shoiri R.Tagor ijodidan epigraf keltirilishi bejiz emas. Mirza G'olibning bolalikdagi do'sti Lutfulla har bir nomga nihoyatda e'tiborli edi. Bir kuni hatto Mirza G'olibdan ham uning ismining ma'nosini so'raydi. O'z ismining ma'nosini bilmagan Mirza G'olibga bu nomning tarixi Bayron bilan zamondosh mashhur hind shoiri Mirza G'olibning nomi bilan bog'liqligini tushuntirib beradi.

Mirza G'olib bir necha kundan beri och-nahor, o'lar holatda to'qayzor oralab, adashib yurar edi. Bu orada u yana bir tunni tepalikdagi xarobada o'tkazadi. Yana o'sha holat: xarobani yungi paxmaygan, ayiqdek it qo'riqlamoqda. Uy ichida xonaning to'rida olachalpoq parda ortida uchta jasad bir-birining oyog'iga bosh qo'yib, mangu uyquga ketgan.

Mirza G'olib so'qmoq oralab, nihoyat kechga yaqin katta yo'lni topadi. Katta yo'ldan izma-iz mirshablar mashinasi va ikkita tez yordam mashinalari o'tib ketadi. Mirza G'olib ularga qo'l ko'tarishga ham ulgurmay qoladi va piyoda ketishga majbur bo'ladi. Bozorgacha piyoda yurib, u yerda boyagi mashinalar to'xtab turganini ko'radi. Yo'l chetida esa uchta jasad yotardi. Bu jasadlar tunda xarobada ko'rgan jasadlarga juda ham o'xshar edi. Mirshablar mashinasining orqa tomoni ochiq, unda esa qo'llariga kishan taqilgan yana uch kishi – Mardonqul aka, Tenglash va Hakimjon qo'nishib o'tirar edi.

“Voqeaning oxiri” ijobiy yakunlanadi. Avtobusda uyiga ravona bo'lgan Mirza G'olib fabrikada xotini bilan birga ishlaydigan hamkasbidan Masturaning daragini, o'g'il farzand ko'rganini, chaqaloqning ahvoli yaxshi ekanligini biladi. Roman shu tariqa o'z nihoyasiga yetadi.

Natijalar. Romanni o'qigan o'quvchi-kitobxon real hayotni unutib, ancha vaqtgacha asar ta'siridan chiqib keta olmaydi. Mirza G'olib bilan birga to'qayzorda adashib tentiraydi, to'g'ri yo'l – haq yo'lni axtarib toliqadi, shuningdek, tush bilan o'ng, tarix bilan bugun orasida sargardon kezadi. Shu kabi syurrealistik tasvirlar adibning boshqa asarlarida, jumladan, “Ming bir qiyofa”, “Ko'zgu oldidagi odam”, “Aflotun” romanlarida ham uchraydi. Bu asarlarda “xayol bilan hayot, fantastika bilan reallik o'ziga xos mushtaraklik kasb etadi. Masalan, Abdulla Hakim ruhining o'lganidan so'ng o'z jasadini yuqoridan kuzatib turishi, to'qqiz qavatli “Tarix va Madaniyat” tashkilotining bir kechada g'oyib bo'lib qolishi (“Ming bir qiyofa”), Siroj muallim jismining uch qiyofaga ajralib uch yoqqa ketishi (“Ko'zgu oldidagi odam”), cheksiz sahrodagi quduq ichidan Usmonning darveshlar to'dasiga duch kelishi (“Aflotun”), Mirzo G'olibning dashtdagi xarobada Bayron, Mashrab, Lutfiy jasadlarini ko'rishi (“Tepalikdagi xaroba”) o'tmish bilan bugun o'rtasida chegara yo'qligi, bugun ham ertaga o'tmishga aylanishi muqarrarliligi haqidagi falsafiy fikr ifodasiga xizmat qilgan. Shuningdek, voqealar rivoji va syujet mantiqiyligi, uydirmaning hayotiy, falsafiy asosda dalillanishi kitobxonni ishontiradi”[8; 91-b.]. Olimning ushbu fikrlari ham bizning so'z yuritayotganimiz moderncha uslub, ya'ni voqealar tasvirida o'zgacha bo'lgan syurrealistik tafakkur tarzidan foydalanganligini tasdiqlaydi.

Xulosa. Omon Muxtorning syurrealistik dunyoqarash ta'siri asosida ruhiyat tasviri uslubidan foydalanishi yuqorida qayd etilganidek, faqatgina “Tepalikdagi xaroba” romanida emas, “Ming bir qiyofa”, “Ko'zgu oldidagi odam”, “Aflotun” kabi romanlarida ham ko'zga tashlanadi. Bu holat Omon Muxtorning o'ziga xos, boshqa ijodkorlardan ajralib turadigan poetik uslubi mavjud ekanligini dalillaydi. Shuningdek, syurrealizm sharq adabiyotiga begona emasligi, uning folklarga xos mifopoetik ko'rinishda namoyon bo'lishi oydinlashadi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi. – Toshkent: Davlat ilmiy nashriyoti, 8-tom, 2004. B. – 820.
2. Louise Ward. Syurrealizm./ [Syurrealizm - kontseptsiyasi, xususiyatlari va vakillari - Ta'Lim - 2023 \(wvpt4learning.org\)](https://syurrealizm-kontseptsiyasi.xususiyatlari.va.vakillari-ta-lim-2023.wvpt4learning.org), 2021-y.
3. Gloria Harrison. Syurrealizm nima?/ [Syurrealizm Nima? | Ilmiy faktlar 2023 \(scienceforming.com\)](https://syurrealizm-nima-ilmiy-faktlar-2023.scienceforming.com), 2023-y.
4. Normatov U. Ijod sehri. – Toshkent: Sharq, 2007.
5. Omon Muxtor. To'rt tomon qibla: uch romandan iborat Sharq daftari: (trilogiya). – Toshkent: Sharq, 2000.
6. [Андре Бретон. Манифест сюрреализма, 1924 год | Блог перемен. Peremeny.Ru \(Кириш вақти – 25.04.2024\)](https://peremeny.ru)
7. [Ризома — Википедия \(wikipedia.org\)](https://ru.wikipedia.org) (Кириш вақти 19.04.2024)

8. Sabirdinov A. Ma'naviyat va ma'rifat chashmalari. – Toshkent: Akademnashr, 2016.
9. Xolbekov M. Struktur adabiyotshunoslik. – Toshkent: Navro'z, 2014. – B. 108.
10. Санжар Содиқ. Ижоднинг ўттиз лаҳзаси. – Тошкент: Шарқ, 2005. – Б. 171-172.
11. Hasanov Sh. Doston tarkibi va tabiati. – Samarqand: SamDU nashri, 2011. – B. 25.
12. Qur'onov D., Mamajonov Z. va boshqalar. Adabiyotshunoslik lug'ati. – Toshkent: Akademnashr, 2010. – 398 b.
13. Hotamov N., Sarimsoqov B. Adabiyotshunoslik terminlarning ruscha-o'zbekcha izohli lug'ati. –Toshkent: O'qituvchi, 1983. – 376 b.
14. Pirmqul Qodirov. Ma'naviyat, modernizm va absurd // O'zAS, 2004, 12-son.
15. Азизов Н.Н. Омон Мухтор романлари поэтикаси: реализм ва фантастика уйғунлиги: Филол.фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати. – Андижон, 2022. – Б. 56.
16. Atabayeva G.F. Omon Muxtor romanlarida shakliy-uslubiy o'ziga xoslik: Filol.fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Guliston, 2023. – Б. 52.
17. Qur'onov D. Adabiyot nadir yoki Cho'lponning mangu savoli. – Toshkent: Zarqalam, 2006. – B. 103.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/5 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).